

Prostěradlo

Stalo se to v létě v Nové Rudě. Mladí se milovali. Rodiče jim chtěli požehnat a pozvali hosty na svatbu. Připravili bílé prostěradlo. Až do ní pronikne, zůstane na plátně krvavá skvrnka. Pro Kalderaše je to velká radost. Prostěradlo ukazují hostům. Skvrnka přináší úctu. Musí být skutečná. Ne z rány, kterou si nějaká chytračka udělá prstýnkem pod peřinou. Ne z menstruace. Kalderašové vědí, jak to poznat: nalijí na prostěradlo čtyřicetiprocentní vodku. Pokud byla dívka čistá, krev nezmění barvu, pokud měla muže – ztmavne. A se svatbou v Nové Rudě to bylo tak. Přijelo tři sta Romů. Šunka na plátky, kuřata do křupava – jen usednout. Najednou přišla zpráva, že svatba musí být na chvíli odložena, protože nevěsta má měsíčky. Hosté se prý utábořili u příbuzných. Mačkanice a horko bylo takové, že někteří omdlévali. Pátý den spatřili prostěradlo s výraznou skvrnou. A zábava začala!

V černé soutěsce

Žádné dítě se nenarodí samo. Než poprvé zapláče, kdesi daleko – v lese nebo na louce – pukne skořápka a z vejíčka se vyklube had. Had neumírá sám. Odchází on i jeho člověk.

Je zakázáno hadům ubližovat, ale můžete se jich bát. Potmě se ženám vplazí pod peřinu. Rádi sají mateřské mléko. Když se objevují ve snech, je to zlověstné znamení. Pokud někdo po západu slunce neopatrně vysloví slovo „had“, měl by dodat: „Ať odejde spolu s nocí.“ Tak se před hady chrání ve Vápenné osadě, daleko za horami, až v Maďarsku. Mezi vinicemi musíte nejdříve nalézt město Pécs a náměstí, kde za morové rány postavili Svatou Trojici z bílého kamene. Potom se vydat cestou nahoru, ke starému dolu. Po půl hodině ze zeleně vykoukne další pomník – několik statných mužů s kalašnikovy v ruce. Náměstí hrdinů. Pak ostrá zatáčka doprava a sto sedmnáct betonových schodů dolů, na dno soutěsky. Tady bydlí Marika, která se nebála hada.

Dokonce i z vrcholku schodů vypadá Vápenná osada špatně. Některé střechy jsou tak děravé, že je vidět hrubou stavbu domů. Kadibudky na spadnutí, z drolících se cihel. Uličky se vinou terasovitě jedna nad druhou a zařezávají se do vápencového svahu. Jsou uzoučké. Od jedné stěny ke druhé je to sotva na šíři ramen. Místo zahrádek smetiště. Místo kanalizace stoka. Výkaly. Několik veřejných studen. Vědra a prádlo. Hubení bezprizorní psi neurčitých ras potulující se ve smečkách, které bez klacku neodeženete.

Imre si do Vápenné přivedl už několik holek. Každá mu řekla: To už mě radši vezmi do lesa. A zadýchaná vyběhla sto sedm-

náct schodů zpátky nahoru. Ale Marika zůstala. Její matka se na ni kvůli tomu rozzlobila. Opakovala jí: Je ti jen patnáct let. Strašila ji: Neber si Cikána, budeš litovat. Když přišla na návštěvu, utrousila: Takhle žijí koně ve stáji nebo vepři ve chlívu. Na to řekla Maričina babička: U nás to nevypadalo lépe, když jsme s dědečkem začínali, a teď máme dům se zahradou. A nakonec prohlásila: Máte to tu hezké.

Had se vyklube ze skořápky, když se narodí romské dítě. A co ty ostatní?

Marice bude rok. Máma začala pít a táta odešel. A tak máma začala pít ještě víc. Hned po práci, jen co si převlékne šaty. Babička se to pokouší před Marikou skrývat. Marice se zdá, že mámini kamarádi jsou moc veselí nebo snad hrubí, jenže oni jsou zkrátka opilí. Konečně to pochopí a přestane si domů zvát kamarádky ze školy. Sama běhá po trávě, sama stoupá po schodech vily do pokojíčku v podkroví, protože nemá ani sestru ani bratra.

O tátovi se doma nemluví. Odjel z Maďarska, nevolá ani nepíše. Najednou se objeví zpráva: Přijedu. Tehdy se o něm Marika hodně dozví. Zaprvé, že je hezký – poslal fotku. Zadruhé, že je vojákem cizinecké legie a že bojoval v bývalé Jugoslávii. Zatřetí, že leze po skalách, plave a umí karate. Marika zrovna začíná studovat na gymnáziu – nejlepší škole ve městě, v matematicko-fyzikální třídě. Ale mezi dcerami advokátů a profesorů Pécské univerzity se necítí dobře. Jednoho dne ji kamarádky vítají celé nadšené: Tvůj táta byl v televizi ve filmu o žoldácích. Chvilí nato slaví Marika čtrnácté narozeniny. Rozhodla se pozvat kamarádky i tátu.

Táta se v Maďarsku objevil pár dní před jejími narozeninami. Nejdříve dal Marice pusu a pak několik set franků v peněženke z teletiny a nakonec se začal hádat s mámou. Ozývají se nádvky a křik. Táta na ni zavolá od dveří: Pa, holčičko, přijdu na

tvou oslavu. Ale nepřijde. O dva dny později si dá Marika rande s Imrem u pomníku hrdinů.

Imreho dům: obývací, kuchyně, kamna a spousta postelí. Obyvatelé: babička, mladší sourozenci (čtyři), táta (říkají mu Řepa), máma a pes s kočkou. Pes štěká, vrtí ocasem. Všichni se smějí, pláčou a občas strašně hádají. Pořád se musí uklízet a mýt nádobí. Marika začíná místo do školy chodit do Vápenné osady.

Sto sedmnáct betonových schodů, krok za krokem. Dál a dál od slunečného města Pécs, od jeho zdí, zvoníc, věží, červených střech, podniků, cukráren, vináren, divadel, kin a obchodů se značkovým zbožím. Jeden krok – a opouštíme údolí Dunaje. Další krok – a už to není Maďarsko ani Evropa. Bílí by se tu po setmění neměli objevovat. Soutěsku černých obývají různé kmeny. Žijí tu maďarští Romové – Rumungři. Přišli sem před staletími, ve středověku. Tvrdili, že se musí toulat, že je to pokání za zradu. Jejich pouť začala v Malém Egyptě a skončí u papeže v Římě, trvat bude sedm let. Lhali. Ale díky této legendě se jim podařilo získat důvěru pobožných lidí. Králové, knížata a biskupové nabízeli poutníkům cenný dar – cestovní glejty. Tuláci se vydali ze západu na sever. Někteří tu zůstali; za Habsburků ztratili svůj jazyk a museli se usadit. Ve Vápenné žijí také olašští Romové. *Olah* znamená v romštině Valach. Tak maďarští Romové říkali většině pozdějších příchozích. Ale bylo mezi nimi hodně romských kmenů: Kalderaši, Lovarové, Čurarové a Gurvarové z Valašska a Sedmihradska. Liší se dialektem, někdejším způsobem života a povoláním. Jsou mezi nimi děti nevolníků, protože s Romy se v Rumunsku do poloviny devatenáctého století obchodovalo. Jsou mezi nimi i potomci cirkusáků a zlatokopů – svobodných lidí. To oni vedli skupiny zaplavující před sto lety západní Evropu.

Beášové – těch v soutěsce bydlí nejvíce – sem přišli ze stejného směru a ve stejné době jako olašští Romové. Byli nejvíce porobení. Ve valašských vesnicích zapomněli, co znamená kočovat. Ztratili jazyk – archaická rumunština se jim plete s romštinou.

Nejdříve pro Maďary vyřezávali lžičky z lipového dřeva a nechávali se najímat na žně, pak pod Pěcsí rubali uhlí nebo uran.

Kdo z jaké romské větve pochází, je ve Vápenné osadě velmi důležité. Za každým jménem stojí historie rodu, nadání, zvyky a kočovné stezky. Ačkoli to žádný Rom nikdy nezapsal, o olašských Romech se ví, že chtějí za své dcery hodně peněz a že u nich babičky pod peřinou svlékají jen zástěru, spí v sukních. Nebo o Kalderaších: k ženám se chovají špatně, ale dobře tančí. Kdo je něžný k ženám? Hudebníci z maďarských Rumungrů. Nosí ale také nos nejvýše. Může si Romka vzít gadžu? Když nic jiného nezbyde. A Roma z jiné větve? Ne. To jsou poznatky, které zkoumají profesori z univerzit. Sestoupí se studenty do soutěsky, po pádu komunismu i do dolů. Chtějí vědět, proč je tolik Romů v dětských domovech a ve vězení. Nejdříve tvrdí: Romové přišli zkrátka během agrární reformy. Protože nedostali půdu, nepřijala je nová kolektivní hospodářství. Námezdné dělníky už taky nikdo nepotřeboval. A tak když Maďaři pracovali v JZD, oni se vrhli do měst. Vrátili se do opuštěných vsí, když se rodil velký průmysl. A pak znovu do měst, protože prim opět hrálo zemědělství. Tam už zůstali. Ještě před deseti lety měl každý Rom práci, dokonce i romské ženy – nekvalifikovaný dělník v největších a nejméně vynášejších továrnách. Tyhle podniky padly jako první. Majetek byl rozdělen, ale Romové nedostali nic. Na venkově se zkolektivizovaná pole vrátila do rukou původních majitelů. Romové nedostali nic, protože při rozdělování půdy byli opomenuti.

Profesori říkají: Všechno se postupně vyřeší. Zvítězí demokracie, volný trh a až budou lidé bohatší, dají vydělat i Romům. Jako pod lupou sledují, jak se Romové protloukají. Jak prodávají byty, aby si mohli založit malou firmu. Jak je místní úřady za mizerné peníze skupují. Jak chtějí být Romové zemědělci. Jak se jim to bez peněz a zkušeností nedaří. Jak se vracejí. Jako bezdomovci, nezaměstnaní a bez pomoci. Najednou obraz pod lupou ztrácí své odstíny, protože černí se vždy vracejí k černým.

Profesoři bijí na poplach: Maďari jsou bohatší, ale Romové jsou na dně. Tak hluboko, že se z něj jen tak rychle nedostanou. Kdysi nám vyřezávali lžičky, uklízeli v našich továrnách, dneska je nepotřebujeme. Varování: Nepotřební se jednoduše naštvou. A proto se bílí nemají v soutěsce zdržovat po setmění.

Březen. Marika se pokouší zapamatovat si tváře Romů z Vápenné. Není to jednoduché, protože se pořád někdo přestěhovává a odstěhovává. Jen co zmizí jedni, druzí už pilují zámky. Občas o opuštěný příbytek bojuje několik mužů z různých rodin. Vytahují na sebe sekery a nože, pustí se do sebe pěstmi. A ženy se dají do křiku: „Utíkejte pro Řepu.“ Řepa je lék na všechno špatné v soutěsce. Vyrostl tady, odtud ho devětkrát vedli do vězení za krádež. Všechny zná. Má slovo u Romů ve městě. Stává se, že se do osady přistěhuje někdo nový a chce tu vládnout. Rychle se dozví o Řepovi. Protože Řepa tu dohlíží na dodržování romských pravidel: může se krást, nesmí se znásilňovat a zabíjet, ublížit dítěti je zločin.

Řepova rodina se živí sběrem šrotu. Když chybí peníze, babička zadělává mouku, děti tenhle „cikánský chleba“ milují. Jednoho dne Imre přemlouvá Mariku: „Pojď se mnou, ukážu ti jednu naši dobrotu.“ Hledají na severním svahu kopce. Mezi zetlelým listím se něco zelená. Imre: „Ochutnej.“ Marika: „Vždyť je to konvalinka.“ Ale poslušně si dává rostlinku do pusy. Konvalinka voní po česneku. Imre jí vysvětluje: „Jmenuje se to cikánská cibule.“ Trhají plnou tašku. Doma Imre Marice vykládá: „V létě jsou rajčata a paprika, na podzim fazole a houby, to se žije snadno. Nejhuř je na jaře. Cikánskou cibuli můžeš podusit nebo z ní udělaš salát s vajíčkem a slaninou. Naučím tě to, budeš mít co jíst. A nezapomeň, Marči, když jsou u Cikánů mužskej a děcka hladoví, může za to ženská.“

Za několik dní se z domu ve Vápenné ozývá pláč. Zemřela babička. Kolem rakve se schází celá rodina. Dospělí nespí

a zapalují svíce (Řepa dohlíží na to, aby vždycky hořel lichý počet, takový je zvyk), rozvážně pijí vodku, pivo a víno. Naříkají: „Bože, cos nám to provedl? Panenko Maria, pomoz nám!“ Noc končí. Muži se neholí, ženy nemyjí. Imre skočí do obchodu, protože dochází alkohol. Marice se zavírají oči, ale pořád není dovoleno spát. Tereza, Imreho sestřenice, jí polohlasně vysvětluje: „Babička odešla do neznáma. Věříme, že její duše je stále blízko nás. Musíme hlídat, protože se možná bude chtít vrátit.“

Marika se musí ukázat matce. Když se večer vrací, bdění pokračuje a truchlící... Marika dostává strach. Jsou mimo sebe, ale není to vodkou. Sedí mezi svícemi jako duchové, vyprávějí si divné příběhy. O hadech, kteří v temnotách ženám vklouznou pod peřinu, rádi sají mléko z prsou matek, a když se objevují ve snech, je to zlověstné znamení. O sovách, jimž se říká ptáci zemřelých. O netopýrech přinášejících štěstí. O stvoření světa. Nejvíc vypráví Janoš, babiččin bratr. Ostatní poslouchají a pokyvují hlavami: „Ano, ano! Má pravdu, dobře mluví.“

Za dávných, pradávných časů byla jen velká voda. A tak si bůh Baro řekl, že by bylo dobré nějaký svět stvořit, ale nechťelo se mu ani hnout prstem. Seděl si tak venku smutný a znuděný, protože neměl bratra, a dokonce ani přítele. Nakonec vadila samota bohu Barovi natolik, že do vody zarazil svou hůl, o níž se opíral, když chodil po oblacích. V místech, kde se hůl zanořila, vyrostl rozložitý, zelený strom. Jen jedna z jeho větví byla suchá. Seděl na ní sám ďábel, první svého rodu, světlovlasý a zarostlý. Ďábel řekl: „Nemáš bratra ani přítele. Budu ti přítelem i bratrem. Bůh Baro se zaradoval a řekl: „Buď mým přítelem. Kdo to kdy slyšel, aby bůh měl bratra.“

A tak se spřátelili a trvalo to osm dní. Devátého dne ďábel řekl: „Bratříčku drahý, takhle ve dvou se nám žije špatně.“

„Stvořím svět, ale pak už mě nech na pokoji,“ odpověděl bůh Baro. „Skoč do velké vody a přines mi písek ze dna.“

„Jak je možné udělat Zemi z písku?“

„Úplně jednoduše. Vyslovím své božské jméno – a bude.“

Jenže ďábel se rozhodl, že bude lepší, když svět stvoří sám. A tak na povrch vytáhl pořádnou hromadu písku a vyslovil nad ním své ďábelské jméno: Beng. Písek vybuchnul s dýmem ďáblu do tváře, opařil ho a ožehl. Ale svět nevznikl. Ďábel skočil do velké vody co nejdále od boha Bara, ale písek ho stále páčil.

Devátého dne řekl bůh Baro: „Jsi úplně černý. A tvoje duše je také černá. Jdi a přines mi písek, ale nevyslovuj své jméno, nebo shoříš.“ A tak se ďábel vydal pro písek ještě jednou, a když bůh Baro stvořil zemi, radostně zvolal: „Tady, pod tím stromem, bydlím já. Ty si, bratříčku, hledej místo někde jinde!“ Bůh se strašně rozhněval: „Takže takový jsi přítel? Jdi mi z očí! Ať jsou tvoje děti a vnuci stejně černí jako ty teď.“

Vmžiku se objevil černý býk, vzal ďábla na hřbet a spolu s ním se pod stromem propadl do země. Jenže to byl božský strom. Z jeho větví vyrostlo mnoho lidí a zvířat, kteří postupně seskakovali na novou Zem, ještě mokrou, bez trávy a bylin. Sám bůh Baro se nastálo přestěhoval do Nebe, protože v hloubi Země se usídlil ďábel, a bůh ho nechtěl mít za souseda.

Bdění ve Vápenné končí třetí den. Romové jsou si jistí, že se babička nerozmyslela. Ale pro všechny případy vyprazdňují vědra. Duše bude mít žízeň a pro kapku vody se na poslední chvíli vrátí. Ovšemže se patří jí před cestou nakrmit, napojit, ale až po pohřební hostině. Pak ke stolu posadí Janošovu ženu – je ve věku zemřelé, a dokonce je jí podobná. Dostane kuřecí stehýnka, guláš a vodku. Romové budou myslet na babičku a zvolají: „Ať je to i pro ni!“

Pohřeb. Katolická mše a na hřbitově kněz.

Červen. Imre nemůže na babičku zapomenout. „Chodí za mnou v noci,“ stěžuje si Marice. „Chce si popovídat.“

Imre takovou výzvu nikdy neznevažuje. Ráno se vydá na trh, koupí od romských prodavaček květiny. A usedne u hrobu. „Já

mluvím a babička poslouchá. Cítím, že mě za chvíli vezme za ruku a pak umřu. Marči, unavuje mě to.“

Marika: „Věříš na pověry.“

V létě panuje na terasovitých uličkách Vápenné, mezi záchodky a hydranty, věčný a líný provoz. Zpomalené tempo. I když přijíždí obchod (Maďar má vysoké ceny, ale dává na sekyru; pošťák dluh strhává z podpory), nikdo ve frontě nepředbívá. Muži celé hodiny rozprávějí vedle stoky. „Asi už ani necítí ten smrad,“ myslí si Marika. Pamatuje si grimasy zatuhlé na tvářích. Občas – jako u Pružiny – je to bezradnost a strach. Pružina bydlí v jeskyni, vymaloval si ji modrozeleně, dal tam koberec, občas si dokonce mění povlečení. Řepa mu radí: „Vloupej se do opuštěného domu, já ti pomůžu.“ Ale Pružina odmítá. Ti, co upilovali zámky, platí úřadům pětkrát vyšší nájemné. Pružina skvěle tančí, proto ta přezdívka. A jeho jeskyňka dřív byla Ildičiným chlívkem. Ačkoli je to Beáška, má smyslné rty a kůži jako eben. Je rozvedená. Žije s bílým chlapem, který pochází z Chorvatska. Někde sehnal trochu cihel a opravuje dům, který je – jako všechny tady – určený k demolicí. V místě po uklizeném smetišti založil středomořskou zahradu. Vyhrožuje: „Jestli nás přijdou ti ouřadové vyhodit, tak vytáhnou sekeru.“ V zimě se celé dny Pružina vyhříval u Ildičina sporáku. Ildika mu občas i vyprala. A na noc se vrátil do chléva. Teď za ní chodí, když ho přepadne hlad. Beáška se s ním loučí s úsměvem, bez radosti; na černé tváři má jen pochybnosti a smutek.

Soused András prodal dceru do bordelu. Chlubí se: „Usmlouval jsem to na půl druhého milionu forintů. Stačí to na Suzuki.“ Dívce už bylo patnáct, byla statná a pracovitá, tak si tatínek nějaké to dědictví zasloužil. Andrásovu dceru koupil známý z náměstí Hrdinů. Kalderaš začínal skromně, jako vekslák, a teď vyváží Romky do Německa a Itálie nebo je prodává Maďarům jako služky. Vydělal si. Chytrý András má ještě dvě mladší dcery, a tak Kalderaše úslužně vítá.

Je tam ještě jedna sousedka – Agnes. Rodí jedno dítě za druhým, dokonce i u nemluvněte má špínu a nebojí se nemocí. Říká: „Do smetiště blesk neudeří, my jsme jako plevel.“ Hosty prosí: „Posaďte se a nedívejte se na dítě seshora, nebo mu ukradnete spánek.“ Ona i manžel pijí. Manžel je věčně naštvaný, bije ji, protože jen to mu přináší úlevu. Agnes chodí s modřinami, potlučená a někdy i se sádrou. Žijí jako ostatní. Víno, cigarety, bolest, vztek, hádky, sex, dávky, vězení. Na svobodě pak honba za sběrnými surovinami.

Řepa není ožrala. Stará se o rodinu. Každé druhé romské dítě nevychodí ani základní školu a on ty své posílá dokonce na učňák. V sobotu večer, když je hezké počasí, pro ně zapálí oheň. Většinou si přisedá Řepův bratr Čokoládka se svými. V úzkém kruhu plamenů se hovoří, zpívá romská píseň „Kaj Phirel o Del“ (Kudy chodí Bůh) a lipovými lžícemi se vyřukává rytmus. Ale Marika cítí za zády nebezpečnou temnotu. Vytí psů a lidské vytí. Řepa tvrdí: „Romská poctivost vychází z poctivé rodiny.“ Marika se sama nikdy nejde ani vyčůrat. Občas přijde k ohni Tereza. Imreho sestřenice – krásná a mladá – vystudovala psychologii. Pracuje v univerzitním centru pomoci pro Romy a na Gándhího gymnáziu, které je proslulé po celém Maďarsku. Tahle jediná evropská romská střední škola, od roku 1994 továrna na romskou elitu, klade důraz na humanitní předměty: náboženství, mytologii, kulturu a jazyk. Výjimečně nadaná romská mládež se od Terezy učí dialekt Beášů. Tereza nepoužívá žádnou učebnici, ani žádná neexistuje. „Ale já ji napíšu,“ slibovala Marice. Celá beášská literatura, to jsou dva zpěvníky. Z toho se čítanka sestavit nedá. Do své učebnice Tereza sbírá příběhy o dávném životě romských osad.

Osídlení ve Vápenné vzniklo před sto lety spolu s doly. Domy nahore – pohodlnější a větší – patřily štajgrům. Ty na kamených podezdívkách, o něco níž – horníkům. Těsně před válkou dělníci na náměstíčku, kde dnes stojí pomník hrdinů, pořádali

prvomájové oslavy. Vedle už začínal les, Romové si na loukách narychlo stavěli domky nebo salaše. Po válce je zaměstnávaly doly a tehdy osídlili náměstíčko. Teď je to náměstí Prvního máje – místo, kde vyrostla Tereza. Imreho sestřenice si pamatuje, jak se lepenice počítaly a číslovaly: „Do té doby naše osada neměla adresu. Umíte si představit, co se dělo, když mezi Cikány poprvé přišel listonoš?“

Marika: „Žilo se tam stejně jako dnes ve Vápenné?“

Tereza je upovídána. „Máma občas neměla na jídlo. Ale stačilo se postavit na práh a zavolat: Pomozte, Cikánky! Hned každá něco přinesla a byl oběd. Lidé si pomáhali hlídat děti, společně dohlíželi na starší. Táta vstával ve čtyři a šel do dolu. Vracel se unavený a doma v jedné místnosti čtyři křičící děti. Máma nás brávala ven, aby si mohl odpočinout. Mladší vzala do náručí a mně a mému bratrovi nařídila, abychom se drželi její sukně. Vzpomínám si, jak jsme chodili od domu k domu a dívali se do oken. Zůstali jsme tam, kde bylo nejveseleji.“

Marika: „Ve tvé osadě byl také smrad a bláto?“

Tereza: „Nejhorší to bylo, když přšelo. Děti byly pořád zmazané, protože se Cikánkám nechtělo prát: ke studni to bylo dva a půl kilometru. Ale moje máma byla jiná. Aby vyprala, šla šestkrát s vědrem pro vodu. Všichni v osadě spali na nějakých hadrech nebo slavnících a my jsme měli dvě kupované postele: pro děti a pro rodiče. Topilo se chrastím nasbíraným v lese. Kamna strašně kouřila. Umím si představit, jak jsem ve škole páchla.“

Marika: „A dělaly se ohně?“

Tereza: „Od jara do podzimu, největší v sobotu, to se scházelo i třicet lidí. Cikáni přinesli nástroje, tančili, pili s ženami a začínalo velké vyprávění. Dovolovali nám poslouchat, ale nevyprávělo se pro děti. Pohádky byly složité a dlouhé, příběhy mého dědečka trvaly i šest nebo osm hodin. Do svítání. Mluvil o zlých a hodných sudičkách – Urmách, o duších stromů, Králi slunce, mlhy a oblaků, o příbězích statečných, ale chu-

dých Cikánů. Děti usínaly matkám na kolenou, nikdy jsem nevydržela do konce.“

Marika: „Proč vás odtamtud vyhodili?“

Tereza: „Protože úřady si usmyslely, že cikánské osady jsou pro Maďarsko ostuda. Postavili baráky na předměstí bez záchodů a vody, pro Cikány, kteří bydleli v blízkosti frekventovaných silnic. Naše náměstí srovnaly buldozery.“

Marika: „Je ti to líto?“

Tereza: „Mně se tam žilo nádherně, ale dospělým strašně, aspoň to říkali. Po stěhování se ale nedokázali mezi cizími zabydlet. Maďaři, kteří bydlí vedle Cikánů, se diví, proč naši muži celý den sedí v hospodě, občas i se ženami. Cikáni zkrátka touží po společnosti. Hospoda je místo, kde si jako za dávných časů mohou sdělit, co se stalo nového, a postěžovat si na zlý osud.“

„Zlý osud může za to, že jsem se narodila jako Cikánka,“ mručí Ančí, Imreho sestra, která právě končí základní školu. Vzorná žákyně. Tereza chce, aby šla na přijímačky na Gándhího gymnázium. Ančí se ptá: „A na co mi to bude? Bílí námi pohrdají, tak to bylo a bude.“

Tereza: „Abys ty nepohrdala sama sebou.“

Díky Tereze Marika nepřestává číst. Imreho sestřenice jí přinesla *Vzpomínky na Afriku* Karen Blixenové a *Krajinu zahalenou dýmem* maďarského Roma Menyhérta Lakatose.

Srpen. Imreho matka prozrazuje Marice: „Od čtrnácti let se Imre spouštěl napravo nalevo. Řepa ho musel vyhodit z domova, aby nás něčím nenakazil. Syfilis, tuberkulóza, svrab, muňky, vši – sama si to umíš představit. Imi spal dva roky v jeskyni, teď se vrátil domů. Marčí, jsem moc ráda, že jsi s námi.“ Imreho matka má velké, kulaté břicho. Je těhotná.

Říjen. Jednoduchý život končí spolu s létem. Romové z Vápenné znovu kradou dřevo, co jim síly stačí, a hledají na

smetišťích železo. Ze soutěsky vycházejí po skupinkách a táhnou za sebou vozíky. Mazaný András má skoro nákladák. Řepa a Čokoládka si za odškodné z dolů dohromady koupili ojetou dodávku. Jezdí po vilové části Pécse a ťukají na dveře. Ptají se, jestli někdo něco nepotřebuje odvézt, a samozřejmě na sběrné suroviny. Prohledávají oblasti, kde bývá hodně šrotu: železnice, tramvajové vozovny a staveniště. Nikdy nejedou s úmyslem něco ukrást, ale také se moc neupejpají, když narazí na klubko měděného drátu nebo historickou litinovou lucernu odloženou stranou před opravou dláždění.

Toho rána Řepa s Čokoládkou nejdou daleko. Vyšplhají po stěně soutěsky z té strany, kde kdysi byl důl. Šachty vyhodili do povětří. Byla založena nadace – s miliardami forintů – na rekultivaci terénu. Oblast rychle skoupily malé firmy, jejichž vlastníky jsou bývalí ředitelé dolů. Někteří pečlivě chrání své pozemky před lidským zrakem. Na ostatních se toho moc neděje, Romové už šrot kdysi vysbírali. Řepa s Čokoládkou ale přesto chtějí zkontrolovat, jestli tam něco nezůstalo. Láká je nehlídaný bunkr v lese. Vzali sochor a po několika úderech zámky povolily. Stálo to za to – vevnitř jsou olovené bedny. Otvírají je. Bohužel, nic cenného v nich není, nějaké ampulky. Jedna se při vyhazování rozbije.

Listopad. Marika se dozvídá od matky, že se někdo vloupal do skladu firmy Geopard, kde byly přechovávány izotopy. Firma neví, kdy se to stalo, ani nezná přesný počet ampulek. Policie našla střepy jedné z nich, skladník si myslí, že chybí ještě jedna. V novinách píšou: pokud se její obsah dostane do vodovodní sítě, město je mrtvé. Marika o tom vypráví Ančí, která studuje na Gándhího gymnáziu. Řepa s Čokoládkou zmizeli.

Za několik dní večer vtrhne do Vápenné maskovaná záhovka: „Kde je Řepa? Kde je Čokoládka? Mluvte!“ Nějaký bláznivý Rambo bije těhotnou Imreho matku, plynovou pistolí střílí

mezi psy a prasata. Policisté běhají jako šílení po terasovitých uličkách, pak metodicky hledají. Kopanci otvírají dveře. Agnes: „Mě nakopli tak, že jsem letěla až k oknu. Zvedám se a vidím, že mají zakryté tváře. Kristepane, nějací bandité. Měla jsem pět set forintů, tak jim říkám: Vemte si to. Ptají se: Kde je tvůj manžel? A on se právě vrací ze záchodu. Nařídili mu jít za dům a tam stát. Teď už vím proč – aby neviděl, co dělají na dvoře jeho bratra. Ten bláznivý Rambo nařídil bratrovi lehnout si na zem na břicho. Takhle pokládal před bitím všechny.“

Druhý den Imreho matka podává stížnost na státním zastupitelství. Začíná ji šikanovat policie. Přicházejí ve dne, v noci, za svítání. Po týdnu se Řepa a Čokoládka nahlásí sami. Rozhovor ve vězení: Policista: „Za ty izotopy si pěkných pár let posedíte, leda že by...“

Řepa: „Že by co?“

Policista: „Že by tvoje žena stáhla stížnost. Pak vás hned propustíme.“

Řepa: „A jak to mám ženě říct?“

Policista: „Po telefonu, protože ona je teď na zastupitelství.“
A úslužně vytáčí číslo.

Řepa a Čokoládka jsou volní. Budou vyslýcháni na svobodě. Na Gándhího gymnáziu se Tereza od Ančí dozví o dohodě mezi policií, zastupitelstvím a Řepou. Nejdřív jde do Vápenné, pak se setká se spřátelenou novinářkou z místní televize, nakonec telefonuje do Budapešti. Zavalitý vousáč, který v hlavním městě zvedá sluchátko, má za zády fotku Martina Luthera Kinga. Černošský pastor mluví k davu: „Sním o tom...“

„Prosím, Aladár Horváth.“